

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

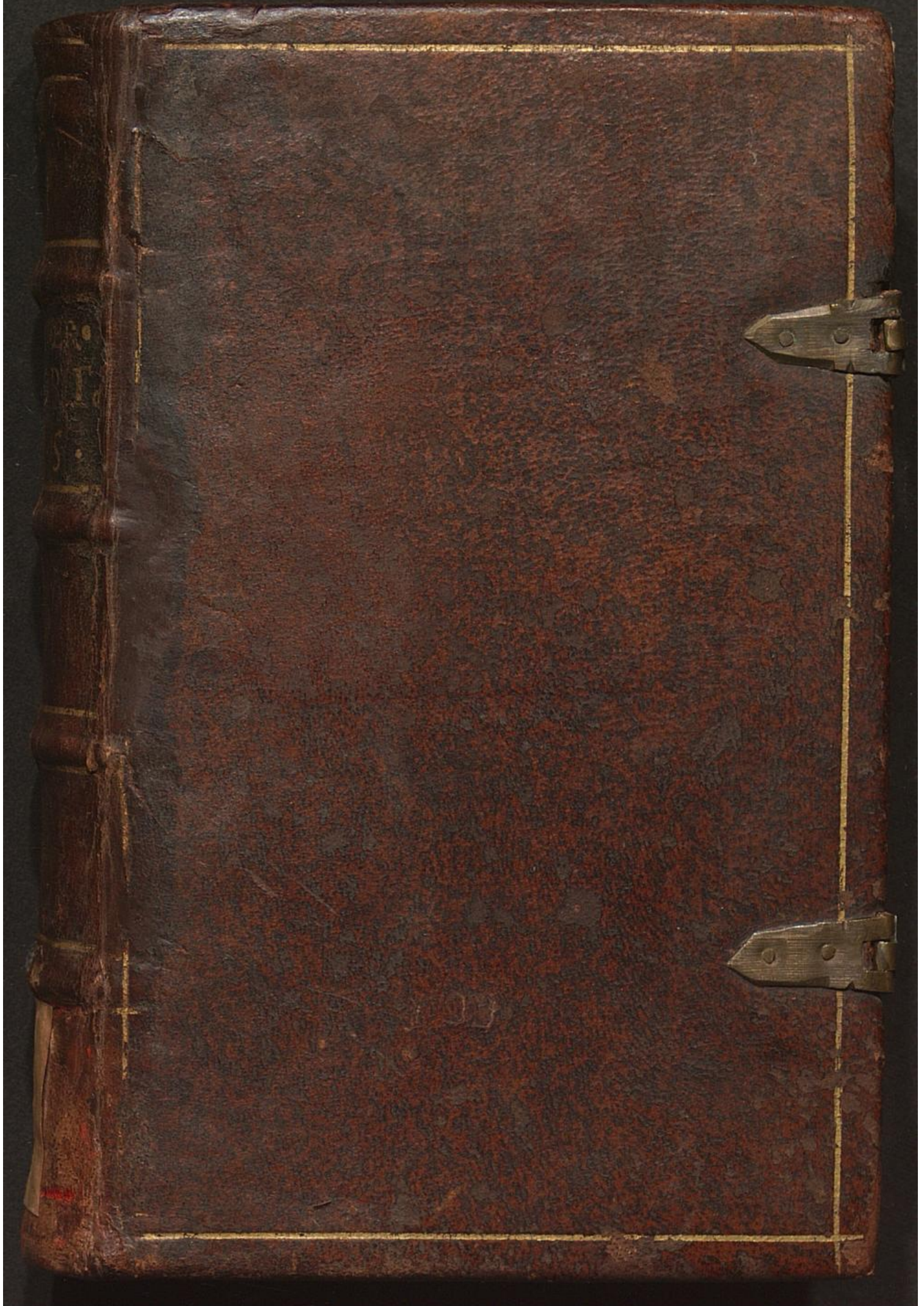
Universitätsbibliothek Paderborn

Versoeninghe Vande Menschen Met Godt Door Het H. Sacrificie der Misse

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1671

urn:nbn:de:hbz:466:1-34140

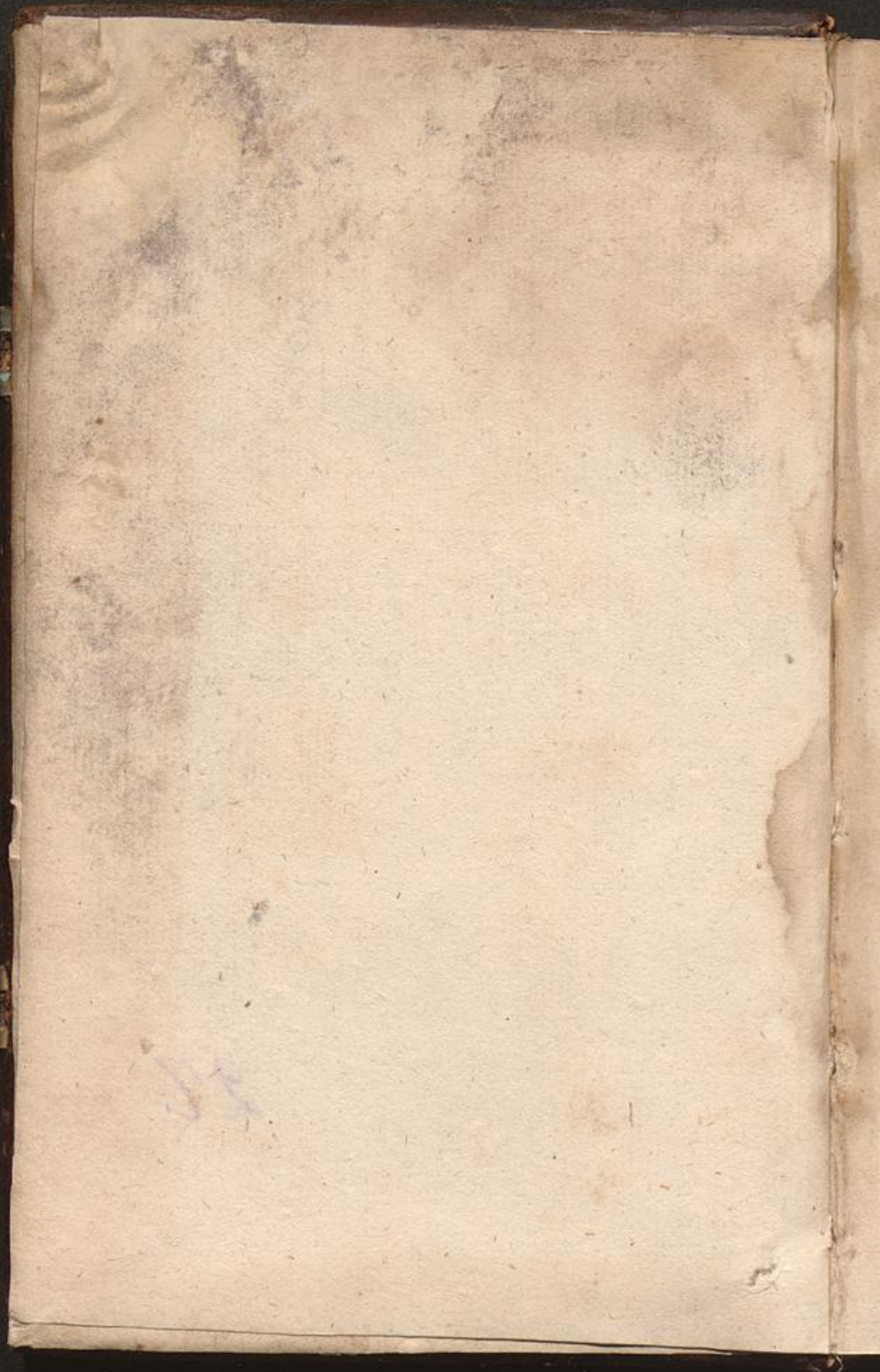

F. VI. 34.

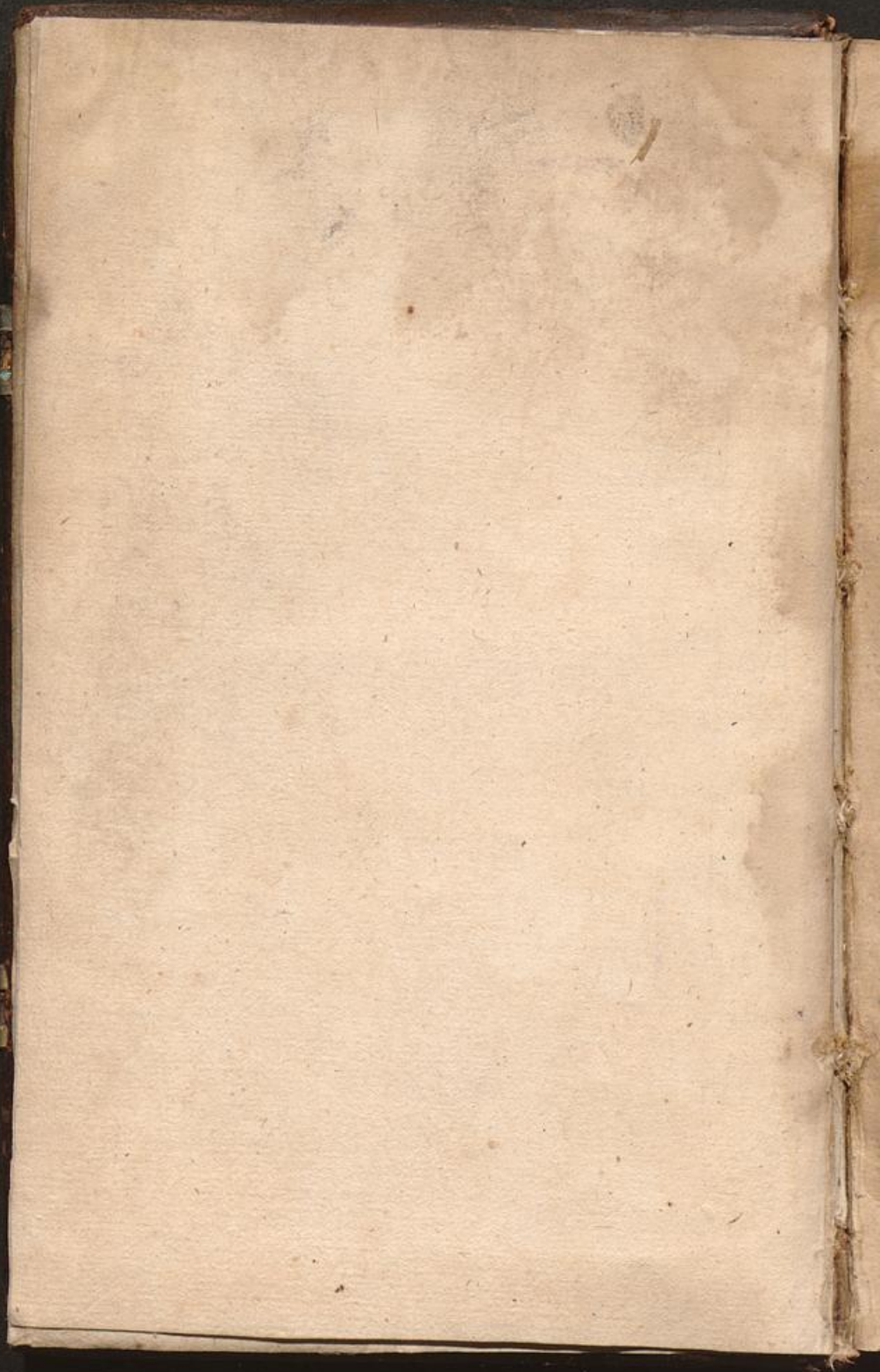
Th. 6194.

27.

VERSOENINGHE
VANDE
MENSCHEN MET GODT
DOOR HET
H. SACRIFICIE
DER
MISSE

BESCHREVEN

Door P. CORNELIVS HAZART.

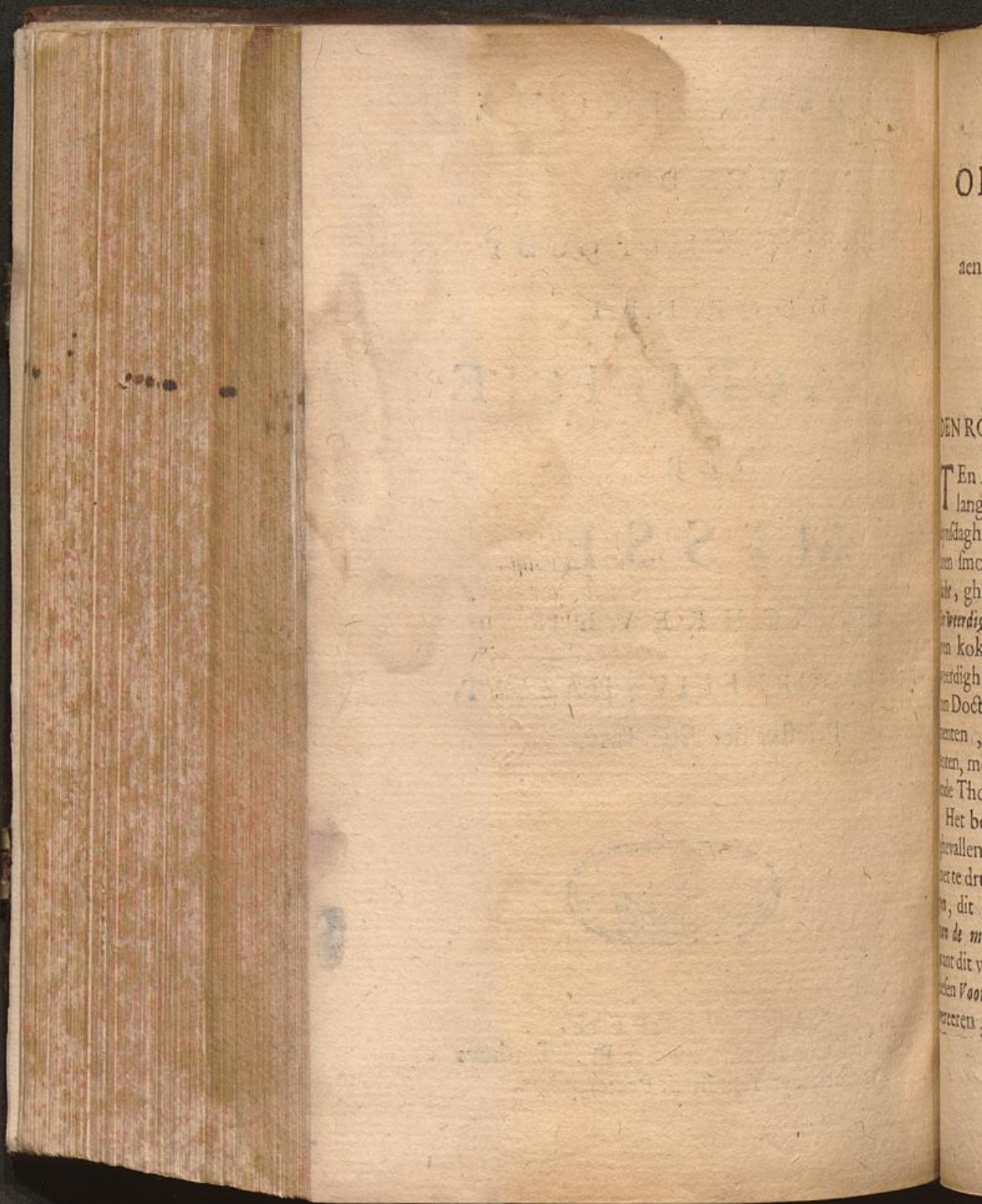
Priester der Soc. IESV.

T'ANTWERPEN

By Michiel Cnobbaert, by het Professen-huys
der Societeyt Iesu in S. Peeter, 1671.

OI
aen
DEN RO
T En
lang
vndagh
men Inc
cht, gh
verdig
m kok
verdig
m Doct
menten,
eten, m
ode The
Het be
hevallen
et te dr
er, dit
en de m
ant dit v
den Voo
preeren

VOOR-BODE

met eenen

OPDRACHT BRIEF

ghefonden

aen den GEVSCHEEN MINISTER

Van

DORDRECHT

met naeme

DEENROOMSCHEN UYLEN-SPIEGHEL:

T En langhen lesten, naer dry maenden ver-
langhens; heb ick, over dry daghen, dat is;
vrijdag den 11. van *Augustus*, ontrent ten thien
uuren smorghens, ontfanghen een kleyn *Pasquille-*
schift, ghenoemt den *Antuerpschen Vyl*, datmen,
in *Wierdighen Roomschen Vyl spiegel*, seght uyt u-
ren koker te komen: Een werck, voorwaer,
vredigh voor den koker en penne van soo ee-
nen Doctoor, van achter tot voren vol van argu-
menten, gheknocht, ende ghestelt op hunne
voeten, met het merch vande *Vylen Philosophie*,
ende *Theologie*.

Het behandighen van dit *Pasquilleken*, is recht
gevalln op soo eenen tijdt als ick belich was
te drucken, teghen de kermisse van *Antwer-*
pen, dit volghende schrift, ghenoemt *versoeninghe*
van de menschen met Godt; t'en kost niet beter;
want dit was eene bequaeme occasie om u door
den *Voor-bode*, ende *opdracht brief*, daermêe te
verreken, niet om dat gy het selye beantwoor-
den

den fout, want dat is verre boven uwe krachten ende verstant, maer alleenlijck om, door het lesen des selfs, uwe hersenen wat besich te houden ende te scherpen, ter wijle dat ick u korts meerdere stoffe sal gheven; ondertusschen kont ghy oock, om van verre te sien (indien ghe niet blind en sijt als eenen *Vyl*) uwe dommigheydt, eens in consideratie nemen dese volghende korte bemerckingen, die ick op uwe *Pasquille* hebbe ghemaect.

1. Dat ghy my den *Antwerpschen Vyl* heet, ende niet eenen *Vyl* in't ghemeen, hebt ghy buyten twijffel ghedaen sonder versauw, niet denckende dat my dien tijtel streckt tot eere. want ick achte dit voor het heerlijkste dat eenen *Vyl* in de werelt kan hebben, dat hy eenen *Vyl van Antwerpen* is, dat is, vande voornaemste ende vermaerste stadt vande werelt: Immers voor my aengaende, ick houd'et daer voor, dat het heerlijcker is eenen *Vyl van Antwerpen* te sijn, als eenen *Geuschen Minister* ofte *stien-krijter* van *Dort*.

2. Dat ghy my in uwe *voor-reden*, *Pater ater*, en *Haesen-aert*, en over al *Hâz-ârt* noemt, dat is inder waerheydt subtil ende scherp-sinnigh: maer ick was met ten eersten verwondert hoe eenen *Vyl*, op eenen ooghenblick tijts, kost veranderen in eenen *Haes*: Doch wat kan men van een lofhoofd, anders als een los-praeten, verwachten? de andere eer-tytels, die ghy my gheeft, daer sal ick, met Godts gratie, breeder met uwe *Ghemeente*, binnen korte daghen van spreken.

3. Dat ghy dreyght in 't licht te gheven, mit eenen *nieuwen Roomschen Vylens-spieghel*, nu den *leest-*
ren

O P D R A C H T

den *Duyvels-dreck*, dan, ick en weet niet wat, daer
toont ghy dat ghe zyt ghelijck de koppighe kin-
ders; hoe men se meer verbiedt, hoe s'het meer
doen.

4. Hoe heb ick ghelachen als ick u, eylaes!
men *Vyl*, hebbe sien vallen in den selven strick
die ghy voor my had gheleydt: Want ter wijle
dat ghy Pag. 7. besich sijt met te bulderen, er-
ger als een *Geusch* Predicant, om uwe domme
gemeente wijs te maeken dat het altemael leu-
ghenen sijn, 't ghene ick deurgaens den Kercken
niet ende de ghemeente van *Dordrecht* in mijne
ontstentnisse, doe spreken, soo doet ghy self in uwe
Paquille eenen *Roomsch ghesinden* wel tot veertich-
maal spreken, dinghen die noyt *Roomsch ghesinde*
bedacht heeft: wel, *Domine Doctor*, wat dunckt u
daer van? sijn dat oock altemael leughenen? Ick
die wel, ghy en ledt op uwe stucken niet: Ghy
gaet in alles voort sonder versauw, ofte wel ghy
en verstaet u aen de materie van de *Dialogen* of
Samen-sprekinghen niet: Komt, als een man, ick
wil het u leeren: De *Dialogen* en bestaen niet
nootsakelijck in dinghen die met'er daet van ye-
mant gheseyt sijn, maer, *konnen*, of *moeten*, ofte
behoorden gheseyt te worden naer d'omstandighe-
den van den tijdt, persoonen, en saeken: Nu,
de *Annotatien*, leughens, ende vuyl-spreken van
uwen *Vyl-spiegel*, waeren soodanich, dat alle ghe-
sonde verstanden (onder de welcke ick namelijk
Welle Mijnheer den Burghmeester, ende andere
persoonen van qualiteydt binnen *Dordrecht*) soo
voesten, *kosten*, ofte *behoorden* te spreken ghelijck
ick se in mijn schrift hebbe doen spreken Dat
sijn

OPDRACHT

sijn eyghentlijck *Dialogen*; verstaet ghe dat wel?
 wat kiest ghy nu, mijnheer *Vyl spiegel*? wilt ghy
 dit noch uytroepen voor leughens? soo hebt ghy
 dan tot veertichmael gheloghen in uwe *Pasquille*,
 als ghy een *Roomsch-ghesinde* soo dickwils hebt doen
 spreken dinghen die noyt *Roomsch-ghesinde* ghe-
 dacht heeft. Siet, dat komt'er af als men de on-
 wetende ghemeente met leughens wilt paeyen,
 ende bedrieghen: wat sal ick segghen? ghy en
 kost my op gheene leughens betrappen (soo als
 ick u korts sal vertoonen) daerom moest ghy
 cenighe leughens versieren al soud'et u selve den
 hals kosten, ghelijck het hier doet: Siet dat ghe
 op een ander tijdt voorsichtigher zijdt, als een
 fray man, ende dat ghe uwe ghemeente niet meer
 en bedrieght, noch en ontsicht: Want ick soude
 u de plaets kunnen aenwijsen te *Dort* (maer ick
 sal my wel wachten op dat ick niemant in druck
 brenghe) daer een van uwe *Confraters*, een *Predi-*
kant, op eene maelyt gheseyd heeft dese for-
 mele woorden soo sejt uyt den mont komen van
 yemant die daer self teghenwoordigh was: *Indien*
ick, seyde hy, *van den Magistraet van Dorrecht* *Wat*
ick sou den Roomschen Vyl. spiegel op de publyke plaet-
se vande Iustitie, door den Scherprechter in stucken doen
hacken tot schande vanden aetheur, want een predikant
en moet niet schryven tot ontsichtinghe, maer alleen tot
Bichtinghe. Wat dunckt u van dit stucxken? nu
 fiet gy inmers wel dat ick den Kercken-raet niet
 sonder fundament en hebbe doen spreken, ende
 dat uwen *Vyl. spiegel* maer en is voor het *Grauw*,
 ende ghespuys, ende niet voor de wijse.

5. Dat ghy my Pag. 10. beschuldicht dat ick
 ghe-

OPDRACHT

ghedertigh besich ben in mijne Collatien om het volck
 over mijne kluchten, en sot gheclap tot lachen te ver-
 trecken. Sijt seker dat ghy groot onghelijck hebt,
 want de heele stadt van Antwerpen kan u over-
 tuyghen van valscheydt: T'sou konnengheschie-
 len dat mijne toehoorders somwijlen soudengela-
 che hebbe, maer dit en was om Mijne kluchten, noch
 om mijn sot gheclap niet, maer om de botticheden,
 bespraeten, grillen, sotte besluyten, lasteringhen,
 scheldinghen, dollicheden, en ongherymtheden
 van sommighe Geusche Predikanten, welckers
 scriften ick op den preeck-stoel hun voorlas:
 Alsoo ben ick indachtich dat se ondertusschen
 ghelachen hebben, als my Daniel Hulsius, over ne-
 ghen iaeren, noemde eenen Jan-potagie, een Quack-
 salver, een bedriegher, een botterick, een Swetser,
 een discipel des duyvels, eene leugenachtighe penne en-
 de tonghe, eenen onbeschaemden dwaes dryver, eenen
 Brullion, eenen sot, met een woort als hy de ghe-
 meene tale der Predikanten sprack: Hoe en sou-
 den wijse mannen met soodanighe felle ende
 bondighe argumenten niet lachen ghelijckse al-
 reede met uwen Vyl spieghel, ende noch meer met
 uwen Antwerpschen Vyl hebben ghedaen eer hy
 noch op den preeck-stoel uytghetuyt is: En dan
 komt ghy schreeuwen, ende begheert datmen
 uwe boeken aen onse ghemeente sou kenbaer
 maeken, ondertusschen als ick dit doe, de
 schreurs worden uytghelachen als eenen hoop
 malle hoofden ofte Comedianten: Dat verstaet
 ghy nu mede wel Domine Vyl-spieghel is het niet
 waer? ick en ben dan den man niet die met mij-
 ne kluchten het volck verwecke tot lachen, maer

sijn de sotte schriften van uwe eygen *Confratri*.

6. Ick en kan niet bedencken met wat voorhoofd dat ghy uwe arme verdoolde ghemeente noch meer wilt verleyden, als gy haer wijs-maeckte dat ick niet anders en doe als schelden en lasteren: Want ghy seght Pag. 21. P. *Hazart* schynt beter ervaren te zyn in scheld-woorden, lasteringhen, spotteryen, en quincq slaghen (daer van niet alleen die boeckje, maer oock, soo ick hoore, sijne predicatien vol zyn) dan in den Bijbel.

Aengaende mijne predikationen, g'hebt qualijck ghehoort, ende al te lichtveerdigh gheweest in t gelooven, ghy moest, als een voorsichtigh man, te voren de saeke wel ondersocht hebben, want niet alleen de heele stadt van *Antwerpen* (uyt-ghe-nomen een deelken van uwe botte ende leughen-achtighe G. ⁽¹⁵⁾) maer oock vele van uwe Heeren Staeten, Burghmeesters, ende andere treffijcke personen, die my dickwils ghehoort hebben, souden u contrarie gheseyt hebben.

Aengaende mijn leste boeckje, toont my daer eens foodanighe manieren van spreken ghelijck ghy over al hebt in uwen *Vyl spiegel*, ende in uwen *Antwerpschen Vyl*, en hout dan eens voet by steck, indien ghy het hert hebt. In uwen *Vyl-spiegel* pag. 63. noemt ghy den *H. Dominicus*, het vercken des Heeren, een groot vercken, pag. 67. Eenen houten klaes: pag. 82. seght ghy dat hy een expert *Chirurgijn* was, beter als meester *kakadoris*, ofte meester *Jacob van Ronde wercken*: pag. 123. noemt ghy den *H. Franciscus*, kleynen *Franc*, ofte *Fransje*: pag. 126. Kleyn verstant: pag. 127. Een *Comediant* mit dans-schaenen: pag. 249. seght ghy dat hy soo staigh

O P-D R A C H T.

Wat als eenen bock die kool eet: In uwen *Antwerpschen Vyl*, noemt ghy hem pag. 38. *Roomsch Vyltje*, *Ian Potages Hansje*, *Sotteboltje*, ende pag. 39. *Sot Fransje*: Als ghe wilt spreken van lasteringhen dat sijn lasteringhen die treffen, soodanighe mannen, die nu vier hondert jaeren van de heele wereldt sijn ghehouden gheweest voor uytstekende in deughden, uyt te krijten voor *verckens*, *comedianten*, *Ian potagen*, en *sotte-bollen*; dat sijn lasteringhen, segghe ick noch eens, ondertusschen dit en is noch maer een kleyn staeltje van menighe andere, met de welke ghy uw' boeck op-ghepropt hebt, toont my nu jet dierghelijcke in mijn boeckje; en roept dan, als eenen blinden, dat ick lastere. Courage als een man, helpt uwe ghemeente uyt haere verblindheydt, ende u selven uyt de brodde.

Wilt ghy nu een staeltjen hebben van uwe scheldinghen? in uwen *Antwerpschen Vyl* noemt ghy my pag. 7. Eenen *Roffiaen*, ende *Roffelmond*: pag. 10. Eenen *onbeschaemden Comediant*: pag. 45. Eenen *uyl met vier ooren*: pag. 46. Eenen *irregularien*, *irreligiösen*, *lichten Cappellaen*, eenen *zand-bedervenden leeraer*, eenen *ziel-worgher*: pag. 54. Den *Antwerpschen bouffon ende Comediant*: pag. 33. Den *Antwerpschen dief*: pag. 55. Een *Raes-bol*: pag. 51. Een *Draey-bol* en *Suysebol*: &c. Wat dunckt u hier van, *Mijn Heer*? sijn dit gheene scheldinghen? en dan gaet ghy, als eenen Lemmen, uwe ghemeente aen de ooren sitten, om dat ick ergens segghe, *Wat is onsen geck over-ghekomen?* en ghekomt hier praeten van de Schriftuere *Matth. 5. 22.* *Wie tot sijnen broeder seght, ghy dwaes, die sal strafbaer sijn door het helsche vyer*: Och arm! *Mijn Heer Vyl-*
 * 5 *spiegel,*

spiegel, hoe sal het dan met u afloopen, die niet alleen den *H-Franciscus*, *Sottebolje*, ende *Sot-Fransje* en noemt, maer oock my uyt-roept voor een *Raes-bol*, *Draey-bol* en *Suyse-bol*? dat verdient ten minsten een goet Vaghevyer: Wil ick u segghen hoe ghy dit by uwe gemeente verschoonen moet? seght maer dat onse eygen schrijvers, *S. Franciscus* een *Sottebolje*, ende *Sot Fransje* ghenoeint hebben: Maer de swarigheyt is dat ghe dit niet en sult konnen betoonen: Seght dan, dat men dit kan trecken uyt de historykens die ghy in uwen *Vyl-spiegel* verhaelt; maer trecken of niet trecken, *Christus* seght even-wel dat men aen niemandt en magh seggen *Ghy dwaes*: Hier moght ghy wel staen sien met uwen mont vol tanden: Doch t'en is geen noor, ick sal u noch voort helpen: Seght dan, als ghe niet meer en kont, aen uwe ghemeente: *Christus* en seght niet dat het de eeuwiche straffe verdient te segghen aen jemandt: *Sottebolje*, ofte *Sot Fransje*, ofte *Draey-bol*, ofte *Raes-bol*, ofte *Suyse-bol*, maer alleen, als men seght, *Ghy dwaes*: Siet ghe wel? daer is het vast, en dan sal uwe ghemeente noch seggen, wat voor een man is onsen *Domine!* hoe ervaren is hy in de schrifture. Gaet nu henen, en maeckt uwe ghemeente noch wijs dat mijn boeckje vol lasteringhen en scheldinghen is.

7. Ghy hebr het soo breedt met dickwils t'herhaelen dat de historykens die ghy in uwen *Vyl-spiegel* verhaelt, gketrocken sijn uyt onse eyghen history-schrijvers.

Niet alle, vrient; Ick hebbe u al staelijens voor-ghestelt daer contrarie blijktt, maer ghy sijn noch soo wijs wel gheweest dat ghe se al stille-
kens

O P D R A C H T.

kens sijt voor by ghegaen, ick sal u, seer haest, met de Godlijcke gratie, daer van wat breeder spreken: Ondertusschen soude ick gheerne weten wie onse schrijvers zijn, die segghen dat *S. Dominicus* een *vercken*, jae een *groot vercken*, ende eenen *bouten klaes* was; dat *S. Franciscus*, een *Comedian*, een *Vyltje*, een *Ian Potagie*, een *Sotteboltje*, ende een *Sot Fransje* was, dat *S. Ignatius* eenen *Vyl-spieghel* was, ghelijck ghy van hem seght pag. 332. Ick bidde u, wijsst my eens eenen schrijver aen die sulcx gheleyt heeft, ofte andersins ick sou by-kans segghen, ten waer dat ick het liet uyt uw' respect, dat ge lieght, als ge soo dickwils herhaelt dat alle uwe *vuyligheden* uyt onse schrijvers ghetrocken zijn.

Maer Holla! ghy seght Pag. 9. dat se hier en hier in de *annotatien*, *klaerder ontdeckt*, ende *andere grillen en sotternijen verghelken word*.

'T is subtil gheantwoort voor een *Geusch* *Prekikant*: Maer de vraegh is, of alle die *grillen* en *sotternijen*, die in uwe *Annotatien* staen, oock uyt andere schrijvers ghetrocken zijn? soo soude ick dan gheerne sien waer dat staet dat *S. Franciscus* een *Sot*, den *H. Dominicus* een *vercken*, ende den *H. Ignatius* by eenen *Vyl-spieghel* verghelken moet worden: Kont ghy my, dese, en duysent andere dinghen daer by, die in uwe *Annotatien* staen, nergens aen-wissen, soo sijn dit dan uwe eygen *grillen* en *sotternijen*, soo is dan het meeste deel van uwen *Vyl-spieghel* niet anders als *grillen* en *sotternijen*, wat valt er dan teghen my, voor uwe ghemeente, soo te schreeuwen, om dat ick u vereere met den naerne van eenen *Geck*, ofte *Sot*? ghy selve bekennt hier dat uwe *Annotatien* *grillen* en *sotternijen* zijn, en die

O P D R A C H T.

die *soeternijen*, sijn meest uwe eyghen: Ergo soe bekennt ghy van u eygen selven dat ghe eenen *Geek* sijt: Maer, noch ghy, noch uwe ghemeente en sult de kracht van dit argument niet verstaen: Daerom roept hier noch eens uyt, onder malkanderen: Hoort hoe dien onbeschaemden *lesnat* noch eens lastert: Sijt seker dat daetelijck alle de *Neus-wijse* met dit uyt-roepen in alle manieren fullen voldaan zijn, ghelijck-men de pijcken draeght.

8. Ick soude gheerne weten waer dat het gheschreven staet, dat dese *Woorden*, *Wat drommel!* ofte eenen *vloeck* zijn, oft een *onbeschoft* en *vuyt spreken*, ghelijck ghy leght *pag. 7.* toont my eens waer dit gheschreven staet: Ick weet wel dat'er staet *Iuda v. 4. en 8. dat het godloose, onuchtighe, en onreynighe menschen sijn die de overheden ofte heerlijcheden lasteren*, dat's buyten twijffel, maer ick en kan niet sien waer het te vinden is, dat dese *woorden*: *Wat drommel!* eenen *vloeck*, ofte *vuyt spreken* is, vervolgens en kan ick oock niet bespeuren dat ick den Heer Burgh-meester van *Dordrecht* soude ghelastert hebben, als ick hem, in de *ontstelensse* &c. tot tweemaal toe, hebbe doen segghen *Wat drommel!* Ende soo ghy my hier mede gheene kleyne injurie ghedaen hebt, als of ick d'overheden versnaedde, soo sal het den voorsyden Heer Burgh-meester believen, u op dit stuck te praemen, ofte dat ghe reparatie van eere doet, ofte my toont dat ick ghelastert hebbe ende te kort gedaen aen 't respect vanden Heer Burgh-meester: Ghy mooght ondertusschen eens de thien gheboden by d'handt vatten, en sien of te segghen,

OPDRACHT

segghen, *Wat drommel*, daer met dese woorden niet verboden en wordt: *Ghy en sult den naem des Heeren Gods niet ydelijck ghebruyken*: Want, wat weet ik, misschien is den *Drommel*, by de *Hollanders*, *God* te segghen.

9. Ghy sult noch eens in bedenckinge moeten nemen, of het seker is, ghelijck ghy seght Pag. 35. dat het beeldt van alderh. Maghet in de kercke van *S. Willebrords* by *Antwerpen*, van het *ghemeene volck*, onse lieve *Vrouwe ter hoeren* gheuoemt wordt: Vrient, sijt seker dat neen, ten sij dat ghe misschien door het *ghemeen volck* erghens eenen deugeniet vier ofte vijf wilt verstaen, is dat by u het *gemeen volck*? ende als ghy in *uwen Vyl-spiegel* seght, dat dit beeldt *gemeenlijck*, onse lieve *Vrouwe ter hoeren* gheuoemt wort, is dat alleen te verstaen van't *ghemeen volck*? alsoo soumen aen uwe ghemeente lichtelijck oock kunnen wijs maeken dat een *Schaeps-hoof* een *Gewich Predikant* is te segghen: maer holla! niet te verre, want de botte ghemeente van *Dordrecht* sal wederom roepen dat dit scheldinghen zijn: Ten doet niet, t'en is maer alleen om te toonen by ghelijkenisse, hoe onsen *Vyl-spieghel* onse moeder-tale verdraeyt: Nu dan, *Mijn heer* en zijt niet beschaemt, bekent dat gy u hier hebt misgripen, want dat woordeken *gemeenlijck*, soo absoluutelijck ghestelt, ghelijck ghe selve wel weet, en wort noyt in onse taele anders ghebruyckt als om te beteekenen eenighe saeke, die deurgaens, niet alleen van het *gemeen volck*, maer van alle soorten van menschen gheschiedt.

Nu, nu, als een man, bekent uwe faute, en daer

daermede ghedaen, ick sal dat gheerne laten passeren.

Maer hier in hebt ghe seer qualijck gheseyt Pag. 5. dat de Paters de Catholijcken blindboeken, ende haer met leughenen behelpen teghen haere Partijen.

Dat waer schandelijck: Maer sout ghy my die leughenen kunnen aenwijsen? Ick segghe pag. 29. in de ontsteltenisse vande Kercken-raedt, dat gy in uwen Vyl-spieghel seght fol. 236. datse voor Pasquil-dichters oft leugen-saeyers moeten passeren die bunne naemen voor hunne boecken niet uyt en drucken: Waer in heb ick hier gheloghen? Ghy antwoort om dat ghe seght dat dit UYTDRUCKELYCK staet in mijnen Vyl-spieghel. Hoe? heb ick gheseyt dat dit uyt-druckelijck staet in uwen Vyl-spiegel? Schaem'd u niet soo te lieghen? daer ghy uyt mijne eyghen woorden van contrarie kont overtuyght worden? dat vry yeder een, mijne woorden lese in de ontsteltenisse vanden Kercken-raedt &c. pag. 29. dat hy daer vry sie of ick daer ghebruycke dat wordeken UYTDRUCKELYCK, hy en sal daer niet anders lesen, als: Den auctheur van den Vyl-spiegel bekennt self fol. 236. datse voor Pasquil-dichters of leugen-saeyers moeten passeren die bunne naemen niet uyt en drucken; dat is al: Waer staet hier dit wordeken uyt-druckelijck? Men kan wel yets bekennen al-hoe-wel men dit uyt-druckelijck niet en doet: ist saeken dat uwe ghemeente hier noch de ooghen niet open en doet, ende fiet dat ghe gheloghen hebt, soo seggh' ick ront uyt datse dommer als beesten sijn.

Wat staet'er dan in uwen Vyl-spieghel? Daer staet alleen

OPDRACHT.

alleen, seght ghy, dat het uytdrucken van naemen niet noodigh en is in Pasquil-dichters, of leugen-saeyers. Dan vraeght ghy: Kan yemant, die sijne ghesonde herfsen heeft, daer nyt met eenigh ghevolgh van reden be-lyden, dat jeder een die sijnen naem niet nyt en druckt, en eenigh schrift, een Pasquil-dichter is?

Komt hier nu wederom, mijne lieve Geuskens van Antwerpen en Dordrecht, en siet mijn schrift in pag. 29. of ick daer segghe dat YEDER EEN die sijnen naem niet nyt en druckt in eenigh schrift, een Pasquil-dichter is; siet of er die woorden staen, YEDER EEN, ghy sult bevinden dat neen: Siet ghy noch niet dat uwen Lemmen my komt beschuldighen van leughenen die hy self ghemaect ende verdicht heeft? Gaet u henen, en betrouwt noch op soo een man, die de heele werelt, met mijn eyghen schrift, hier kan overtuighen van valscheydt, ende van twee grove leughenen, die alle mensch met de handen kan tadelen? gaet segghe ick, ende roept nu noch dat ick hebde als ick hem heet lieghen.

10. De groffte sonde die ick begaen hebbe, volgens het segghen van onsen *Vyl-spieghel* pag. 51. is, dat ick op 't leste van mijn boeckje gestelt hebbe: *Daffers vaert wel*, daer ick nochtans niet meer als een suster en hadde doen spreken: het erghte van al is, dat ick, ghelijck onsen *Lemmen* seght, moet doncke gheweest sijn, om dat ick twee voor een hebbe ghesien.

Den slagh is ghegheven, *Lemmen* heeft het gheleyt, alle de *Geuskens* sullen hem daetelijck nae-pijpen, ghelijck de jonghe, de oude uylen doen: Dit
is we-

O P-DRACHT.

is wederom ghescholden, fullen de *Geusen* roepen, want niemant en is het gheoorloft soo te spreken als onse Predikanten, die daer over volle macht hebben ontfanghen van Godt.

Dat is wel, soo sal ick my dan te vreden houden met uwen Predikant by den neuse te vatten met sijne eyghen woorden: Ick hadde gheseyt dat het een schande was voor de *Geusen*, dat foodanigh een boeck, ghelijck sijnen *Vyl-spieghel* is, gedruckt was sonder approbatie van 't *Classis*, ofte van de heeren Staeten: Hier op antwoort hy in sijnen *Antwerpschen Vyl Pag. 6. Men behoeft niet terstont alles wat er gheschiedt is elck een aen de oore te hangen: Het sal P. Hazart swaer vallen te bewijfen dat den Roomschen Vyl-spiegel sonder ordre ghedruckt is: Hoe sal my nu, desen Vyl-spieghel konnen bewijfen dat ick droncke gheweest hebbe, om dat ick, soo hy seght, twee susters voor eene, hebbe ghesien? Hoe sal hy my konnen bewijfen dat er maer eene suster gheweest is? om dat er maer eene ghesproken en heeft? Maer men behoeft niet daetelyck alles wat er gheschiedt is een yeder aen d'oore te hanghen: Daer kosten wel meer susters als eene sijn, al-hoe-wel maer eene, voor de andere, het woort voerde.*

Siet hier, *Domine Doctor*, hebt ghy eenighe stucken, die ghy in consideratie mooght nemen: Doch, dat ghe niet en denckt dat ick u daermede sal quyt-schelden; neen ick toch: Dit is alleen eenen *voorbode*, andere posten sullen u volle bescheyt brengghen: Dit is den voortocht, of d'avantgarde alleen, het gros sal haest volghen: Dit is een een proefken alleen, om dat ghy eens sout proef

OP-DRACHT.

hoe u de reste sal smaeken : Maer ick geloof
 dat het best wesen sal dat ghe voortaan, ghe-
 ick ghy seght, *Pag. 55. Mijn schrijven met stil-*
wijghen uylacht ende veracht, ende my laet raesen tot'er
toe, sonder my meer aen te trecken: Doet dat soo,
 is den besten raet: Maer als gy dan den Uyl sult
 maect sijn, dat ghe aen uwe ghemeente niet
 gaet wijs-maeken, dat mijne schriften maer
 vreden, lasteringhen, en scheldinghen sijn, niet
 verdedich om eens besien, veel minder beantwoort
 worden, 't is licht wat wijs te maeken aen 't
 vreden, maer alle de gheleerde ende neus-wij-
 coek van uwe eyghen Religie, sullen met u
 lachen en spotten, noch ergher als ghy, erghens
 verdediken in 't duyster, sult met stilswijghen mij-
 schriften sitten uylachen ende verachten.
 Ick weet u noch beteren raet: Als ghy niet meer
 kunt antwoordé: stiert my eenen hoop voddige
 vreden over, gelijk als het *Evangelie van Nicode-*
mus, ofte Damonium Meridianum van Hermes Celosse
ofte Duyvels-dreck &c. en seght, antwoord daer
 en by soo verre ick het niet en doe, schreeuwt
 voor uwe domme ghemeente: Siet daer, den
 sijn, die soo veel klaps hadde, en kan sich niet
 antwoorden: maer dan soude ick met recht
 teghen moghen roepen: Ick hebbe aen den
Wys-spiegel een schrift ghesonden en op-ghedra-
 gen, ghenoemt: *Versoeninge van de menschen met*
Gode, ende en heeft het niet kunnen beantwoor-
 den, soo soude lichtelijck het een teghen het an-
 der slaen, schoon ick u dit schrift, ghelijck ick
 gheseyt hebbe, alleen hebbe ghesonden om per
 Interim,

OP-DRACHT.

incrim, uwe herffenen wat te oeffenen ende te
scherpen. Vaert hiermede wel tot weder-
fiens.

Vyt Antwerpen den 13. Augusti,
dry daeghen naer 't ontfanghen van wens
Antwerpschen Vyl.

TOT DEN LESER.

Bemide leser. Ick hebbe nu op verschepden saeren verschepden Tractaten ghebruct van de Misse: Eerst / vackende alle de ceremonien die de H. Roomsche Kereke in de selve gebuyekt soo als se in de ontyden ghebruyekt sijn gheweest / ghelyck men op de onse leeraers / dock van de eerste niet hoort saeren kan sien / welkers spreken ick tot den eynde boorzestelt hebbe. Het tweede / vackende de Transsubstantie, die in de Misse gheschiedt / ghegeven teghen eenen sekeren Courcelles. Het derde / in het welck ick betoone dat de Apostelen hebben Misse ghelesen / ende dat de selve een waerlych sacrificie is van de nieuwe Wet. Bestaert in dat ick betwijfe dat dit sacrificie / een verfoen-offert is om de menschen te versoene met Godt: Dit ick doen in dit teghenwoordigh Tractaet / als een kortre bemerckinghe of twee / sal vooz vpt siet hobben.

I. Bemerckinghe.

Der dient vooz eerst bemerckt dat de Euangelisten / ende den H. Paulus een weynigh verschillen aengaende de woerden Christi, die hy sprack in de selve abontmael als hy het H. Sacrament in-

Den H. Lucas seght dat hy seyde: Neemt ende eet: dat is mijn lichaem 't welck voor u ghegeven wort.

Den H. Paulus seght / dat Christus seyde: Neemt ende eet: Dat is mijn lichaem 't welck voor u ghebroken wort.

Weselijck aengaende den Drucker: Matthaeus en Marcus

Marcus segghen/ dat Christus gheseyt heeft: Dit is mijn bloedr van het nieuw testament, 't welck voor vele vergoten wort tot vergiffnisse der sonden.

Lucas, volgens den oorspronckelijken Griekeliken text/seggt dat hy seyde: Dit is den beker het nieuw testament in mijnen bloede, weleken beker voor u. l. vergoten wort.

II. Bemerckinghe

Hier hebt ghy nu ghehoort dat Christus, volgens het segghen der Evangelisten / ghesproken heeft van den teghenwoozigghen tijdt op den weleken hy met sijne discipelen sat aen de tafel: Want hy seggt van het lichaem; 't welck voor u. l. ghegheven ofte ghebroke[n] wort, ende van sijn bloedr / 't welck voor v. l. vergoten wort.

Dies nter tegenstaende bekennē de Sectarissen selve dat dese woorden verstaen konnk worden van de toekomenden tijdt te weten / als Christus soude hanghen aen 't kruys: Dit blijkt opt hunne verklareringhe die sy in hunnen Dordrechtchen Bijbel stellen op dese woorden van Lucas: Dit is mijn lichaem 't welck voor u ghegheven wort: Dat is / segghen sy / 't welck voor u overghegheven wort in de doode: Item opt hunne verklaringe die sy stellen op dese woorden Matthai: Dit is mijn bloedr 't welck voor vele vergoten wort, dat is / segghen sy / 't welck kortts hier naer sal uytgestort worden: ofte ghelijck se stellen op Luc. 22. 20. 't welck vergoten sal worden aen 't kruys.

Isf saeken dan dat wy den Text selve insien / Christus heeft ghesproken vanden teghenwoozigghen tijdt: Isf saeken dat wy de verklarungen vanden Sectarissen / ende oock de oversettinghe vanden Hieronymus aensien / hy heeft ghesproken van een toekomenden tijdt.

Hy ghebe ick aen de Sectarissen volle byspede een van beyde te kiesē datse begheeren / oft alle beyde: 't is wy al een dinghen: Want hoe het makken

3
 of niet / onse materie / die wy nu booz heb-
 re toonen dat de Misse een verfoen offerande is /
 dat soo wel bast in r'een als in r'andey: Wy sul-
 dan eerst opnemen de woorden Christi, als of se
 waeren van den teghentwoordighen tijt op
 welcken hy sat aen de tafel.

EERSTE AFDEELINGHE.

Wort bewesen uyt de woorden Chri-
 sti, ghenomen voor den teghen-
 woordigen tijt, dat de Misse Waer-
 lijck eene verfoen-offerande is.

De woorden Christi dan / ghenomen sijnde in
 desen sin, moet nootsaekelijck volghen dat'er
 vergiffenisse der sonden geschiedde in het abont-
 mael selve / daer de discipelen met Christo saten aen

daer daer vergiffenisse der sonden is / is oock
 saekelijck verfoeninghe met Godt, etgo in 't leste
 mael / op den tijdt selve dat de discipelen sa-
 ten aen de tafel / gheschied'er verfoeninghe met Godt.

Dat'er vergiffenisse der sonden gheschiedde / blijcke
 uyt de woorden Christi, ghelijck se lugden /
 dat Christus seght: Dit is mijn bloedt, 't welck voor
 vergoten wort tot vergiffenisse der sonden.

Dese vergiffenisse en kost niet gheschieden / noch
 gheschieden van broodt / noch door het upstoz-
 en van wijn / noch door de teekenen van het lie-
 den ende bloedt Christi, want den H. Joannes in sij-
 n'ersten bryef Cap. 1. v. 7. seght / dat ons het bloedt
 in substantie moet suyveren van alle sonden, er-
 vergiffenisse der sonden, ende verfoeninghe met
 Godt, de welke in 't leste Abontmael selve ghes-
 chiedde.

gheschiedde / en kost niet anders gheschieden als dooz
het waerachtigh bloet Christi in substantie / t welck
in t'er daet t'en tijde van t'abontmael vngestopt
wterc upt den beker / volgens den Griekschē text
handen H, Lucas.

¶ Is pertinent ende merckens weerdigh t'gge-
ne over dertghen hondert en sestig jaeren dieg-
aengaende gheschreben heeft dien grooten leeraer
en Bisschop den H. Gregorius Nyllenus Orat. 2. de ka-
surr. sprekende van het lesse abontmael: Den Heere
Christus, seyt hy / voorkomende het gheuek vande Jo-
den, offert sijn selven tot eene offerande, sijnde laemen
den Priester ende het lam: Maer ghy sult vraghen, wan-
neer is dit gheschiedt? t is toen gheschiedt als hy sijn lie-
haem te eten, ende sijn bloedt te drincken gaf aen sijnē
vrienden.

Schoone ende waerachtige woordelike wel ber-
dfenen opghewegen te worden elck in t' besonder:
Christus, seght desen H. Vader / een van de meeste
lichten van het heel Oosten, atz hy her abontmael
nam mer t'ijne discipelen / gebende hun sijn lichaem
en bloedt / voorquam: het ghewelt der Joden, ende dede
eene offerande: Waer van? van sijn eyghen selven. Wat
was dit dooz een ghewelt der Joden het ghene Chri-
stus voorquam? was dat / het welck sy hem s'and-
terdaeghs aendeden als sy sijn lichaem sloeghen
ende sijn bloedt vergoten aen t'krups / waer dooz
Christus eene bloedighe offerande dede van sijn e-
yghen selven aen sijnen hemelchen Vader / tot ber-
giffenisse der sonden: Die altemael / seght Nyllenus
heeft hy voorkomen / dat is / daeghs te vozen ghe-
daen in het lesse abontmael; ghelijck hy don dooz
het ghewelt dat de Joden hem aendeden / eene bloe-
dighe offerande van sijn eyghen selven ghedaen
heeft aen t'krups / tot vergiffenisse der sonden / al-
soo heeft hy in t' lesse abontmael / sonder het ghewelt
der Joden, eene onbloedighe offerande van sijn eyghen
selven ghedaen, mede tot vergiffenisse der sonden.
Soo is hier dan een sacrificie ghedaen dooz her
welcke de menschen versoent wterden met Goot /
want

ant gheene vergiffenisse der sonden en kan ghe-

beden sonder der soeninghe.
Der nu ghedaen wesende / heeft Christus aen sijne
discipelen belast dat sy het selve sonden doen / het
welc hy ghedaen hadde: Wat hadde hy ghedaen?
Hy hadde het broodt ende wijn gheconsecrert / ge-
segent / ofte gheheylt / hy gaf hun pers / waer
by in het aboutmael selve de sonden met'er daet/
wer op de plaetse self / wierden vergehen / dit en
ghien enkel broodt / noch enkelen wijn / noch
enkel van sijn lichaem of bloedt sijn / want
der doot en konnen de sonden niet vergehen woz-
den maer alleen doot sijn wesentlijck bloedt / sca-
delic hy dan aen sijne discipelen sijn wesentlijck
bloedt ende belaste hun / ofte gaf hun de macht/
om d'altmael te doen aen andere / tot vergiffenisse
der sonden, ghelijck hy selve ghedaen hadde.

Ma moeten my de Sectarissen toestemmen dat
die macht niet ghegheven en is aen alle gheloo-
bighen / maer alleen aen de discipelen; want alle de
gheloobighen en hebben de macht niet om te con-
secreren / ofte te zegenen / noch om 't h. Sacrament
te doen aen andere / dit leeren de Sectarissen
Want doght dan dat Christus hier aen sijn discipe-
len ende by alle de ghene die in haere pleers sou-
den / eene besondere macht gaf die andere
gheloobighen niet en hebben / vervolghens kre-
den sy macht om eene besondere bedieninghe te
doen die niemandt anders kan ofte mach doen.

Der is de questie wat dit broodt eene bedieninghe
is / het moet nootsaekelijck een van dese d'ij sijn:
1. Het moet sijn het Nachmael der Calvinisten,
2. Het moet sijn de Communitie van alle gheloo-
bighen / ofte
3. Het moet sijn Sacrifice der Masse / want anders
kan noch by hun / noch by ons niet te binden
en te bedencken daer de woorden Christi, ende de
ghebruyckte Discipelen konnen op sien.

Der kan het Nachmael der Calvinisten niet we-
zen Want hier en wozt niet anders ghegheven
dan broodt ende wijn de welke tekenen sijn van

het lichaem ende bloedt Christi: in 't Nachmael Christi wiert per ghedaen dooz het welck de sonden niet'er daer wserden vergeben: De sonden en worden niet vergeben als dooz het slozen van het waerachtich bloedt Christi, soo wiert dan / ghelijck oock de Evangelisten niet klare woorden getuygen / ten tijde van het aboutmael selve / het waerachtich bloedt Christi vergoten ofte ghestoort: niet sulcx en woxt'er ghedaen in het Nachmael vande Sectarissen / ergo die bedientinghe de welke Christus sijne discipelen belaste te doen / en was het Nachmael vande Sectarissen niet.

Alleenlijck soude yemant konen wijffelen hoe het bloedt in t'aboutmael upt ghestoort wiert: niet an'twoorde / mer het selve upt den beker te dyncken / want ghelijck den H. Lucas in synen origineelen Griexschen text seght: Den beker wiert upt ghestoort tot vergiffentisse der sonden / ergo 't moest nootdackelijck het bloedt Christi sijn dat upt den beker ghestoort wiert om dat dooz het uytstoxen van wijn / ofte recken des bloedts de sonden niet en kosten vergeben worden: Daerom seght den H. Augustinus seer wel: Dat was in den beker het welck upt de zijde Christus ghevloeyt is, te weten / het eygen bloedt Christi.

2. Dese bedientinghe de welke Christus aen sijne discipels belastede / en kost onse Communitie niet wesen: Want Christus gaf hun de macht (seggende / Doet dat) om te doen het ghene hy selve ghedaen hadde: maer hy en hadde hun niet alleen de communitie upt ghegheuen / ghebende hun sijn lichaem ende sijn bloedt / maer hadde oock het brood ende wijn ghezeghent ende gheheplicht: Dese macht gaf hy alleen aen sijne Discipelen / ende aen haere successors / ende niet aen allen gbeloofghen / ergo de macht die hy gaf aen sijne discipelen en bestont niet alleen in de Communitie upt te repelen aen de geloovigen / maer oock om het brood ende wijn te zeghenen ende te heplighen.

Al factien dan / ghelijck het nu blijkt / dat de bedientinghe

bedieninghe die Christus toe-betrooude aen sijne
discipelen / het Nachemaal van de Sectarissen/
niet oock onse Communie niet en kan wesen/soo
mer het dan nootfaeckelijck yet anders sijn/ daer
meer niet anders als onse Wisse / ergo onse
Wisse is die bedieninghe.

Dit bewijs ick wederom uyt de epgen woor-
den van de Evangelisten / ende van den H. Paulus,
so se daer stighen/ ende spreken vanden tegen-
woordighen tijt.

Den H. Lucas Cap. 22. seght dat Christus gheseyt
heft: Dit is mijn lichaem, t'welck voor v. l. ghegheven
wort: Ende: Dit is den beker in mijnen bloede, den
welcken voor v. l. uyt ghestort wort.

Den H. Paulus 1. Cor. 11. seght dat Christus seyde:
Dit is mijn Lichaem t'welck voor v. l. ghebroken wort.

Hier uyt betoone ick dat de bedieninghe die Chri-
stus aen sijne discipelen belaste te doen / eene waer-
achtighe offerande, ofte Sacrificie moest wesen: Dit
is klaer uyt die woorzen VOOR V. L.: Chri-
stus en seyde niet / dit is mijn lichaem t'welck AEN VL.
maer VOOR VL. ghegheven wort: Hy en seyde niet
dit is mijn Lichaem t'welck AEN VL. maer / VOOR
VL. ghebroken wort, Hy en seyde niet: Dit is den be-
ker in mijnen bloede, den welcken AEN VL. maer/
VOOR VL. vergoten oft uyt-ghestort wort: Hier by
saghen de andere Evangelisten dat dit geschiedde
te vergiffnisse der sonden.

Hier uyt besluyt ick dat die bedieninghe de welke
aen de discipelen toebetroouwt wiert / nootfaeke-
lijck eene waerachtighe offerande / ofte sacrificie
moest wesen / t'welck sy moesten opdraeghen booz-
dighere tot vergiffnisse der sonden: Want als
Christus seyde aen sijne discipelen: mijn lichaem
moet VOOR VL. ende niet AEN VL. ghegheben/
niet ghebroken: Mijn bloedt wort VOOR VL. ghe-
gheben tot vergiffnisse der sonden / hy moest dat
aen niemant anders Voor hun gheben en stozen/
als aen HVN, dit en kost niemant anders wesen
als Godt aen den welcken hy het gaf ende stozte/
ende

ende die den eersten oorzynonck is van alle berghiffenisse der sonden / Maer het ghene aen Godt wort ghegheben / ofte ghestoet vooz ten ander / naemelijck tot berghiffenisse der sonden / is eene offerande ofte Sacrifice / ergo die bedientighe de welcke Christus toehertoude aen sijne discipelen / ende aen haere successours / was eene sacrifice ofte offerande die sy moesten opdraghen vooz andere tot berghiffenisse der sonden : Dit en kan het Nachtwort van de Sectarissen niet wesen / gheleijck sy selver moeten bekennen / ten kan oock onse Communie niet sijn / gheleijck nu betwisen is / soo moet het dan nootsakeelijck sijn onse Messe / ofte de Sectarissen moeten ons eenighe andere soodanighe offerande acutwijzen daer het lichaem ende bloedt Christi wort vooz de gheloobigen ghegheben ofte opgedraghen aen Godt / tot berghiffenisse van hunne sonden : Dit en sijn sy niet machtich te doen / soo beslype ick van nyt al het ghene tot noech toe gheseyt is / dat onse Messe eene offerande is die aen Godt wort op-gedragen vooz de Gheloobigen tot berghiffenisse van hunne sonden / vervolgens dat se eene versoen-offerande is / alsoo daer gheene vergiffenisse der sonden kan sijn / ofte de menschen moeten versoen worden met Godt.

Merckt vooz het lesse tot meerdere klaerhejdt der sache / dat Christus eerst seyde : Neemt ende eedt, dit is mijn lichaem, ende drinckt, dit is mijn bloet, dit was de Communie vande Apostelen : ten tweeden heeft hy gheseyt : Dit lichaem wort VOOR VL. ghegheben, ende Dit bloedt wordt VOOR VL. ghestort tot vergiffenisse der sonden : Het eerste van wiert AEN HVN, het tweede VOOR HVN geghen ende ghestoet.

Hier op seyde Christus, Doet dat oock : ghebeende hun ende haere successours met dese woorden de macht om te doen het ghene hy selve gedaen hadde / ergo hy gaf hun de macht niet alleen om dat lichaem ende bloedt te gheben AEN ANDERE, maar oock om het selve te gheben VOOR ANDERE tot

berghiffenisse

9
bergiffenisse der sonden / dit en kost op dese ma-
nere aen niemant ghegheben worden als aen
Godt / ergo behalven de Communie te geben aen
andere / belaste hy hun eene offerande te doen aen
Godt boozde andere tot bergiffenisse der sonden /
Dit ghelijck nu bewesen is / en kan niet anders
sijn als onse Misse / ergo beslopte wederom dat
onse Misse eene Versoen-offerande is.

Dit sijn dan mijne eerste bewijfen uyt de eygen
woorden hande schrijftuere / wannet sy genomen
worden ghelijck se daer ligghen / dat is / booz
den tijt dat Christus met sijne discipelen sat aen de
tafel / van den welken de Evangelisten segghen
dat het lichaem ende bloedt niet'er daer VOOR de
discipelen wiert ghegheben tot bergiffenisse der
sonden: Du moeten wy de woorden op-nemen so
se van de Calvinisten, ende oock van onse upleg-
ghers verlaert worden / te weren / booz den toe-
komenden tijt als Christus sijn bloedt soude stozzen/
ende hanghen aen 't kruys.

II. AFDEELINGHE.

Wort bewesen uyt de woorden
Christi, ghenomen voor den
toe-komenden tijt, dat de
Misse eene versoen-
offerande is.

Wanneer de woorden Christi genomen wor-
den niet booz den tegenwoordigen/mar
booz den toekomenden tijt / dan souden se aldus:
Dit is mijn lichaem t'welck voor v. l. sal ghegheven ofte
ghebroken worden: Ende: Dit is mijn bloedt, t'welck
voor v. l. ende voor vele sal uytghestort worden, te me-
ken / aen 't kruys. Dese

Deſe woorden alſoo ghenomen / worden van de Calviniſten verſtaen / als of Chriſtus gheſeyt hadde: Dit broodt iſ een teeken mijns lichaems / welck broodt u ſal ober-ghegheben worden in de doot / ende ghehoeken worden door pijnen en ſmerren: Ende: Deſen wijn iſ een teeken mijns bloets / het welck broodt u ſal upt-ghetoxt worden aen 't kruys tot verghiffeniſſe der ſonden.

Deſe verklarunghe en ſtaet nergens op baſt: Niet op de woorden Chriſti: Want hy en ſeght niet: Dit broodt iſ een teeken mijns lichaems / ofte dit broodt iſ mijn lichaem: Maer hy ſeght enkelijck dit is mijn lichaem, ſonder daer by te voegen / broodt ofte teeken: Verghelijck en ſeght hy oock niet: Deſen wijn iſ een teeken mijns lichaems / ofte deſen wijn iſ mijn bloedt: Maer hy ſeght enkelijck: Dit iſ mijn bloedt / ſonder daer by te voeghen / wijn ofte teeken.

De boozſepde verklarunghe der Calviniſten, en heeft oock den minſten grondt niet op eenighe andere ſchriſtver-plaeten: Niet / om dat Chriſtus ſeght: Doet dat tot mijnder ghedachteniſſe: Want hy en ſeght niet dat het alleen eene ghedachteniſſe iſ van ſijn lichaem of van ſijn bloedt / maer ghelijck den H. Paulus dat verklaert 1. Cor. 11. hy ſeght dat men ghedachteniſſe ſoude houden van ſijne doot / dat kan men ſeer wel doen alhoewel het lichaem ende bloedt Chriſti daer weſentlijck zyn.

Die verklarunghe der Calviniſten en heeft oock de minſte baſtigheyt niet op die woorden Chriſti Ioan. 6. Mine woorden ſijn gheest ende leven: Want / ghelijck ick elders / ende nu meermael betoont hebbe / Dit en iſ niet te ſegghen / dat de woorden Chriſti gheestelijcker wiſſe moeten verſtaen worden / maer dat ſe vol lebens en kracht zyn.

Hy en heeft oock geene baſtigheyt op die woorden Pauli 1. Cor. 10. Het broodt dat wy breken, iſ bet niet de ghemeenschap des lichaems Chriſti: Want door dit woordken / broodt, en moet niet nootſakelijck broodt in ſubſtantie verſtaen worden / maer / volgens
de

de Hebreuwſche manere van ſpreken / alderley ſpijſe,
ghelijck Chriſtus oock ſeght Ioan. 6. Mijn vleech is
waerlijck ſpijſe.

Immers de Calviniſten. en zyn niet machtigh ons
eenighe ſchrijftuer vooz te ſtellen daer geſeyt wort
dat Chriſtus in 't leſte abontmael aen ſijne diſcipel-
len gaf broodt ofte wijn in ſubſtantie, ofte een teeken
van ſijn lichaem of bloedt.

Ter contrarieren dat dit in gheender manieren
ſoo kan verſtaen worden blijkt upt de woorden
Chriſti, als hy ſprekende van 't lichaem / ſeyde: Ick
ghebe u dat lichaem 't welck vooz u ſal ober-ghe-
geben worden in de doodt; ende: Ick ghebe u
dat bloedt / 't welck vooz u ſal upt-geſtozt worden
aen 't kruys: Want hier upt ontſtaet dit onwe-
derleglich argument.

Chriſtus gaf aen ſijne Diſcipelen dat lichaem
't welck vooz hun ſoude hanghen aen 't kruys: Hy
gaf hun dat bloedt / 't welck vooz hun ſoude upt-
geſtozt worden aen 't kruys:

Maer aen 't kruys en heeft noch broodt gehan-
ghen / noch een teeken ſijns lichaems, maer ſijn lic-
haem ſelf in Weſen ende ſubſtantie: Wederom:
Aen 't kruys en is gheenen wijn upt-geſtozt/
noch teeken des bloedts / maer ſijn bloedt ſelve in
weſen ende ſubſtantie:

Ergo 't ghene Chriſtus gaf aen ſijne diſcipelen
en was gheen broodt noch wijn / 't en was gheen
teeken van ſijn lichaem of bloedt / maer 't was ſijn
lichamende bloet ſelve in Weſen ende ſubſtantie.

Indien de Calviniſten hier teghen ſegghen dat
Chriſtus ſijn lichaem en bloedt gaf in ſubſtantie /
maer gheestelijker wiſe: Ick hebbe nu daerelijck
betoon dat ſe niet rene enckele ſchrijftuer-plaetſe
komen by-bringhen daer dit gheſeyt wort / ſoo
blijft dan ons voozſeyde argument in ſijn gheheel/
te weten dat Chriſtus, niet gheestelijker, maer lic-
haemlijcker wiſe / gaf aen ſijne Diſcipelen het eegen
Weſen ende ſubſtantie van ſijn lichaem en bloedt
't welck s'anderdaeghs moeft hanghen / ende upt-
geſtozt

gheslozt worden aen 't Krupp.

Dit aldus nu ghestelt zijnde / bestuyte ick dare
upt/ten eersten dat Christus in 't leste aboutmael
sels een Soen offerande heeft gheoffert / ende ten
tweeden/dat dese gheene andere wesen en kan als
onse Misse.

Het eerste deel bewijse ick upt het Paesch-lam
van 't oude Testament / ende stelle dit argument:
Het eten van 't Paesch-lam by de Joden was eene
figuere van 't gene Christus dede in het leste About-
mael.

Maer het eten van 't Paesch-lam by de Joden
was eene offerande op ghedraghen aen Godt:

Ergo/ op dat de waerheyt passe op de figuere/
het ghene Christus dede in het leste Aboutmael/was
mede eene offerande op ghedraghen aen Godt.

Dat het Paesch-lam eene figuere was van 't
ghene Christus dede in het leste Aboutmael / blijkt
upt dese woorden van Paulus 1. Cor. 5. Christus onsen
Paeschen, is geoffert, laet ons dan samen eten de ongedee-
semde brooden van oprechtheyt, ende van waerheydt.

Hier bekenet den Dordrechtschen Bijbel N. 15. dat het
Paesch-lam een tecken ende figuere was van Christus ende
van sijne offerande: Ende al-hoe-wel den Bijbel dit
alleen schijnt te verstaen van de offerande des
Krupps / blijkt nochtans upt de woorden vanden
Apostel dat dit mede moet verstaen worden van
't ghene Christus dede in het Aboutmael: Want den
Apostel met dese woorden / laet ons saemen eten de
onghedeesemde brooden, spreekt op de ghewoonte die
de Joden moesten onderhouden in 't eten van Paesch-
lam, namelijk ghelijck den voozseyden Bijbel van
Dordrecht N. 16. wel seght: De Israëlitien moesten
haer seben daeghen lanck onthouden van gebee-
semde brooden: Dusst op desen tijdt hielt Christus
sijn aboutmael / soo siet dan Paulus hier op het A-
boutmael Christi: Soo hebben wy dan/ upt de ey-
ghen bekenentisse der Calvinisten dat het Paesch-
lam eene figuere was van Christi offerande / ende
upt den H. Paulus dat dit niet alleen en siet op het
krupp

krupp/ maer oock op het Abontmael / soo hebben
wij dan wt beyde dat het Paesch-lam eene figurere
was van 't ghene Christus dede in het Abontmael.

Wt blijkt noch voorzders wpt alle d'omstan-
digheiden van dese Godlycke actie.

1. Het Paesch-lam moest gheoffert worden op
den veerthenden dagh van de eerste maent on-
treunt den about / ghelijcker staet *Exodi 12.* Dierick
op den selben tijdt heeft Christus in-ghestelt het Al-
derh Sacrament.

2. Het Paesch-lam wiert gheoffert tot ghebach-
tentisse van den door-gaenck des Heeren / ende ber-
lossinghe der Israëlieten wpt het landt van Egypten.
ghelijck'er wederom staet *Exod. 12.* Het H. Sacra-
ment wiert in ghestelt tot ghebachtentisse van den
door-gaenck / ofte doode onses Heeren / gelijk Paulus
seggt *1. Cor. 11.* hervolgens tot ghebachtentisse van
onse berlossinghe wpt de slavernij des duybels /
die s'anderdaeghs volkomenlijck moest wpt-ghe-
werckt worden.

3. Het Paesch lam wiert gheoffert om ghe-eten
te worden / ende ghelijck als eene vegg-spijse te zyn
voor d'Israëlieten : Het H. Sacrament is de waere
spijse van de ghelooftighen om te reysen naer 't he-
melich Vaderlandt.

4. Het Paesch-lam en mocht niet ghe-eten wor-
den / als van de ghene die besneden en supber wa-
ren / ende nergens anders als te Jerusalem : Het H.
Sacrament en magh van niemant ghenut wor-
den als van de ghene die ghedoopt ende supber
van herten zyn / ende nergens anders als in 't
ghesestelijck Jerusalem, dat is / in de H. Kercke.

5. Den vader des huysghesins liet eenen beker /
naer 't eten van 't Paesch-lam / vont gaen door de
handen der gassen / die dan allegaer daer wpt
dranken / ghelijck dat den Dordrechtchen Bisshel
bekent op *Luc. 22. 17.* 't selve dede Christus in sijn Ab-
ontmael.

6. 't is het gheboelen bande vooznaemste H.
Vaders dat het Paesch-lam eene opzichte figurere
gheweest

gheweest is van het Abontmael Christi.

Nu is de questie of het Paeschlam oock eene offerande gheweest is: Dit blijkt soo klaer als den dach uyt de schryftuere: Want *Exodi 12.* woert het eene offerande ghenoemt / ende wederom *Num. 9. v. 7.* De offerande des Heeren.

Oyt al het ghene dat ick tot noch toe betoont hebbe / maect ick dit besluyt: 't is seker dat de waerheyt moet passen op de figure. Het Paeschlam / ghelijck nu bewesen is / was eene figure van 't ghene Christus dede in het leste Abontmael ende het ghene hy hier dede was de waerheyt/oste verbollinghe van de figure: Het Paeschlam was eene oprechte offerande / of sacrificie / ergo de waerheyt / dat is / het ghene Christus dede in het leste Abontmael / was eene oprechte offerande / of sacrificie.

Dit leste besluyt maect ick noch vaster uyt andere schryftuer-plaetsen. *Exodi 24. 8.* woert een verbondt ghesloten tusschen Godt ende de Israëlieten, 't welck bevesticht wiert dooz een sacrificie / ende dooz het besproepen van bloedt / met dese woorden: Dit is het bloet des testaments, ofte verbonts 'twelck Godt met v. l. ghemaect heeft.

Bpkang de selve wroozden / volgens *Matth. 26.* gespruyckte Christus in 't abontmael / segghende: Dit is mijn bloet des nieuwen Testaments: of ghelijck *Lucas 22.* seght: Dese beker is het nieuw testament in mijnen bloede.

Hier uyt besluyt ick met den H. Paulus *Hebr. 9.* dat het besprenghen des bloets in het oude testament / een voor-beelt was van het bloet Christi in 't nieuw testament / 't welck oock den Woordrechtelicken Bybel op dese plaetse *Num. 18.* bekent met dese woorden / dat het besprenghen des bloets eene schaduwe en voorbeelt was van het vergiesen des bloets Christi.

Ter ick nu mijne slot-reden maecte / moet ick wijs-loopsich betoonen dat Christus een testament heeft ghemaect / niet een het Krups ghelijck de

Calvinillen segghen / maer in het leste Abontmael.

Dit bewijse ick uyt alle d'omstandigheden van een
oprecht testament / de welke hier passen niet op
kruys / maer op het Abontmael.

1. Den h. Apostel Paulus *Hebr. 9.* seght / dat Chri-
stus het nieuw testament dooz sijne doode aen 's
kruys / heeft bevesticht, soo moest dan het testament
te bozen ghemaect sijn / want niets en kan be-
vesticht worden, het ghene noch niet en is.

2. Die een testament maect is ghewoon pers te
beloben en achter te laten aen sekere ende besonde-
re personen die in 't testament nytgedrukt staen:
Aen 't kruys en heeft Christus niet met allen be-
looft als het Paradijs aen den moordenaer / ende
niet achterghelaten als dat hy de h. Maghet tot
moeder gaf aen Joannes, ende aen haer / Joannes tot
sone / welck altemael het Nieuw testament eygent-
lijck niet en raecht: Maer in het Abontmael heeft
hy beloofte verghiffnisse der sonden, t'welck eyghent-
lijck eene belofte is dooz het nieuw testament / ghe-
lijck den Propheet Ieremias seght *Cap. 31.* Hy heeft
oock sijne erfghenamen ghenoemt / te weten / sij-
ne discipelen / ende alle ghelooftighen / als hy sey-
de: Dit bloedt wort uyt ghestoet voor v. l. ende
voor vele.

3. Die een testament maect / gheblede aen sij-
ne erfghenamen dat sy het selve souden in 't werck
legghen / ofte volbrēngghen: Niet sulcx en heeft
Christus ghedaen aen het kruys / maer wel in het
Abontmael / segghende tot sijne discipelen: Doer
dat tot mijnder ghedachtenisse.

4. Die een testament maect geeft met uytzue-
relijcke woorden te kennen dat hy een maect:
Christus en heeft niet een enkel woort ghesproken
aen 't kruys van een testament te maeken: Maer
in het Abontmael heeft hy uytzuekelijck gesepdt:
Dit is mijn bloedt het nieuw testament, eben ghelijck
Moyses eertijds ghesepdt hadde: Dit is het bloedt des
testaments, te weten van 't oude.

5. Daer moet in alle testamenten een publijck
in.

instrument ghemaecht worden / het welcke een
aluydt-duerende kracht hebbe om het testament
aan de erfghenamen te konnen toe-eyghenen. Niet
sulcx en heeft Christus wederom ghedaen aen het
krups; maer in het Abontmael heeft hy een pu-
blyck instrument daer van ghemaecht / te weten /
de instellinghe van het Alderh. Sacrament voer
het welcke sijn testament toe-ghceyghen wort aen
sijne erfghenamen.

Dijcht dan dat Christus in 't leste Abontmael sijn
testament heeft ghemaecht / ende het selve / ghe-
lyck Paulus seght / alleen heeft bevesticht aen 't krups /
ende dat het oude testament ofte verbont / 't welck
Exodi 24. tusschen Gode ende de Isracliten ghesloten
wiert / eene figure was van het Nieuwe dat
Christus maecte in het Abontmael.

Du maect sck mijn argument om te toonen dat
Christus een sacrificie ghedaen heeft als hy het h.
Sacrament instelde.

1. De waerhejdt moet passen op de figure: Het
bloedt des ouden testaments *Exod. 24.* was de figure
/ ende het bloedt des nieuwen testaments is de
waerhejdt / soo moet dan het bloedt des nieuwen
testaments passen op het bloedt van het oude tes-
tament.

Maer dit bloedt / met het welcke Moyses alles
besproeyde / was het bloedt van eene waerachtige
offerande / of sacrificie / ergo het bloedt van het
nieuwe testament daer Christus van spreekt in het
leste Abontmael / is mede het bloet van eene waer-
achtige offerande / of sacrificie / niet van het
krups / want daer en maecte Christus sijn testa-
ment niet / ghelyck mi bewesen is / ergo een sacri-
fice 't welck hy dede in 't leste abontmael / daer hy
hy sijn testament maecte.

Du coone sck uyt de woorden Christi, als se ghe-
nomen worden voer den toekomenden tijdt ende
uyt de verklaringhen der Calvinisten, dat dit sacri-
fice eene versoen-offerande getaeft is: Christus seyder
Dit is mijn lichaem 't welck voor y. l. sal overghegeuen
worden

worden in de doot: Ende: Dit is mijn bloedt, 't welck
voor v. l. sal uytghestort worden aen 't kruys: Dit lie-
chaem / segghende / Neemt ende eedt, ende dat bloet/
segghende / Drinkt alle, gaf hy aen sijne discipelen/
do gaf hy hun dan het selve lichaem dat moest
hanghen aen 't kruys / ende het selve bloedt dat
moest uytghestort worden.

Daer door het sterben van sijn lichaem / ende
vergiefs sijn bloets aē het kruys / dede Christus een
sacrisfice door de menschen tot vergiffenisse der
sonden: Ergo het sacrisfice dat hy dede in het N.
antmael / aengesien dat hy daer het selve lichaem
en bloet gaf 't welck moest hanghen ende upges-
toert worden aen 't kruys / was een sacrisfice tot
vergifenisse der sonden / ergo 't was een sacrisfice
van versoeninghe: Want het was het selve sacrisfice
in substantie met het sacrisfice des kruys / al-hoe-
wel verscheyden in de Wijse van offeren.

Mer ō belaste Christus aen sijn discipelen ende
haere successors dat sy het selve souden doen het
welck hy ghedaen hadde: Hy hadde / soo nu meer-
mael bewesen is / een sacrisfice ghedaen van dat lie-
chaem 't welck moest sterben / ende van dat bloet/
welck moest vergoten worden aen 't kruys / soo
belaste hy dan aen sijn discipelen / ende haere suc-
cessors dat sy een sacrisfice souden doen van sijn
lichaem 't welck moest sterben / ende van sijn bloet/
t welck moest vergoten worden aen 't kruys / soo
belaste hy hun dan een sacrisfice te doen sijnde het
selve in substantie met het sacrisfice des kruys / al-
hoe wel verscheyden in de maniere van offeren: dit
sacrisfice des kruys was in substantie een ver-
sien-offerande / soo belaste dan Christus aen sijn
discipelen een versoen-offerande te doen in substan-
tie.

Deze offerande en kan niet wesen het Nacht-
mael der Calvinisten, noch van eenighe andere Sec-
taristen; want sy verwerten alle soodanighe
offerande / 't en kan oock niet sijn onse Commu-
nie / ghelyck hier vozen bewesen is / soo moet her
dan

dan noot saekelijck sijn onse Messe: Want volgheng
het ghehode Christi hier wort alles gedaen 't welck
Christus aen sijne discipelen in 't Abontmael belast
heeft te doen gelijck hy selve gedaen hadde/ soo als
blijckt uyt sijne eygen woorden ende de beklaer-
ghen bande Sectarisen self/ volghit dan dat onse
Messe eene verloro-offerande is de welke aen Godt
opghedraghen wort tot vergiffnisse der sonden.

Dit is oock het algheemen gheborlen gheweest
van de oude kercke van de hier eerste hondert jaer-
zen (die de Sectarisen self voor oprecht ende recht-
sinnigh houden) ghelijck blijckt uyt de leeraer
van die eenwen.

1. Jude Liturgie ofte Messe van den H. Jacobus
Apostel / die nu menighe hondert jaeren daer
voor is ghehouden gheweest / ende alleen bande
Sectarisen op onse leste tijden / in 't gheheel wordt
verworpen / spreect den Apostel aldus: Wy offer-
ren u, o Godt! dit onbloedigh sacrificie voor onse, ende
d'onwetentheden des volckx.

2. Justinus, een discipel bande Apostelen in *Dialogo
cum Tryphone*. Seght dat het Sacrificie van een
hoep/ de welke in 't oude testament opghoeffert
wiltert voor de welaetsche / eene figure was van 't
Ederh. Sacrament 't welck, seyt hy/ geoffert wort voor
de suiveringhe der sonden.

3. Origenes: *Hom. 13. in Levitic*. Naer dat hy de
woorden Christi voor-ghestelt hadde / met de welke
hy seude tot sijne discipelen: Dit, seyt hy / is de
ghedachtenisse, die Godt versoent met de menschen.

4. Den H. Athanasius *Seren. de defunctis*, seyt hy den
H. Damascenus *Orat de defunctis*. Het offeren van de onblo-
dighe offerande, is versoepinghe.

5. Den H. Basilus in sijne Liturgie spreect dit ge-
bedt: Heere! maeckt ons weerdigh dat wy met een suyer
hert moghen staen voor uw' aensicht, ende dit eerverdigh
sacrificie op-offeren om onse sonden uyt te wilschen.

6. Den H. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech. Mystag.*
noemt het H. Sacrament eene offerande van verbe-
ringhe.

inghe; en dan doeght'er hy by : Wy offeren Christus voor onse sonden ghedoodt, op dat wy hem met ons verloenen.

7. Den H. Chrystomus *Lib. 6. de Sacerdotio*: Den Priester, seyt hy / is als eenen ghesant die voor de heele vereelt spreekt, hy is eenen voorbidder by Godt, op dat wy versoent worde over de sonden, niet alleen van alle de menschen die leven, maer oock die overleden sijn.

8. Den H. Damascenus *Lib. 4. cap. 14.* seght dat dooz ons sacrificie de sonden ghesupbert worden.

Dit is het gheboelen van de Oultse Grieksche baders ghewerst / met de welke oock de Latynsche over-een komen.

1. Den H. Cyprianus *Serm. de Cana*: Seght dat het Sacrament een brandt-offer is om de boosheden te lijveren.

2. Den H. Ambrosius *lib. 1. de offic. Cap. 48.* sprekende van dese selbe materie: Christus, seyt hy / offer sijn selven als Priester, op dat hy onse sonden verghewe.

3. Den H. Hieronymus *In cap. 1. Epist ad Titum.* spreekt in deser voeghen: Ist saeken dat men aen de vrouwen ghebiedt dat se sich van haere vrouwen souden onthouden, als se moeten bidden, wat sal men segghen van eenen Bisschop, die alle daeghen onbevleete offeranden moet offeren voor sijne sonden, ende voor die van het volck?

4. Den H. Augustinus *Quest. 57. in Levit.* In vele sacrificies, seyt hy / van t'oude testament, de welke voor de sonden wierden gheoffert, wiert ons eenich sacrificie beteekent, in 't welke waerachtighe verghiffenisse der sonden gheschiedt.

Item *Lib. 20 de Civit. Dei*: Seght hy dat in de H. kercke het sacrificie booz de sonden gheoffert wort tot den dach des oordeels / ende niet boozder / om dat'er naer dien dach niemandt sal sijn / aen den welken de sonden konnen vergheben worden.

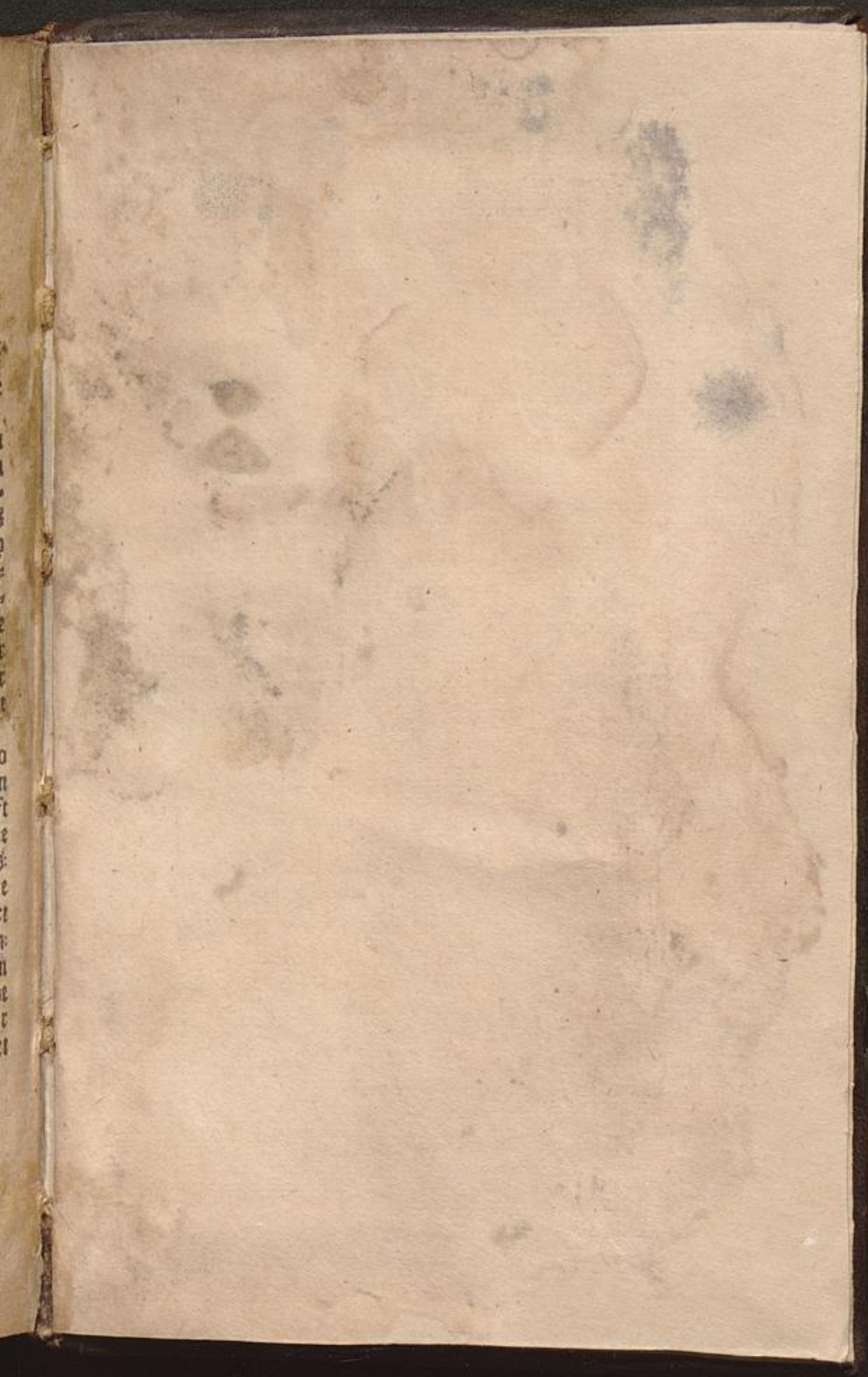
Item *Lib. 1. contra Crescon. Cap. 25.* noemt hy ons sacrificie / het eenich sacrificie booz onse sa-
wege.

Doeght

Doecht hier noch by den H. Gregorius Magnus
Lib. 4. Dialogor. Cap. 58. Dese offerande, sey t hy/ verloft
besonderlijck de ziele van de eeuwige verdoemenisse.

6, *Den Cerw. Beda Lib. 4. Hist. cap. 22.* seght: Die
sacrificie heeft kracht tot eeuwige verlossinghe van ziel
ende lichaem.

FINIS.

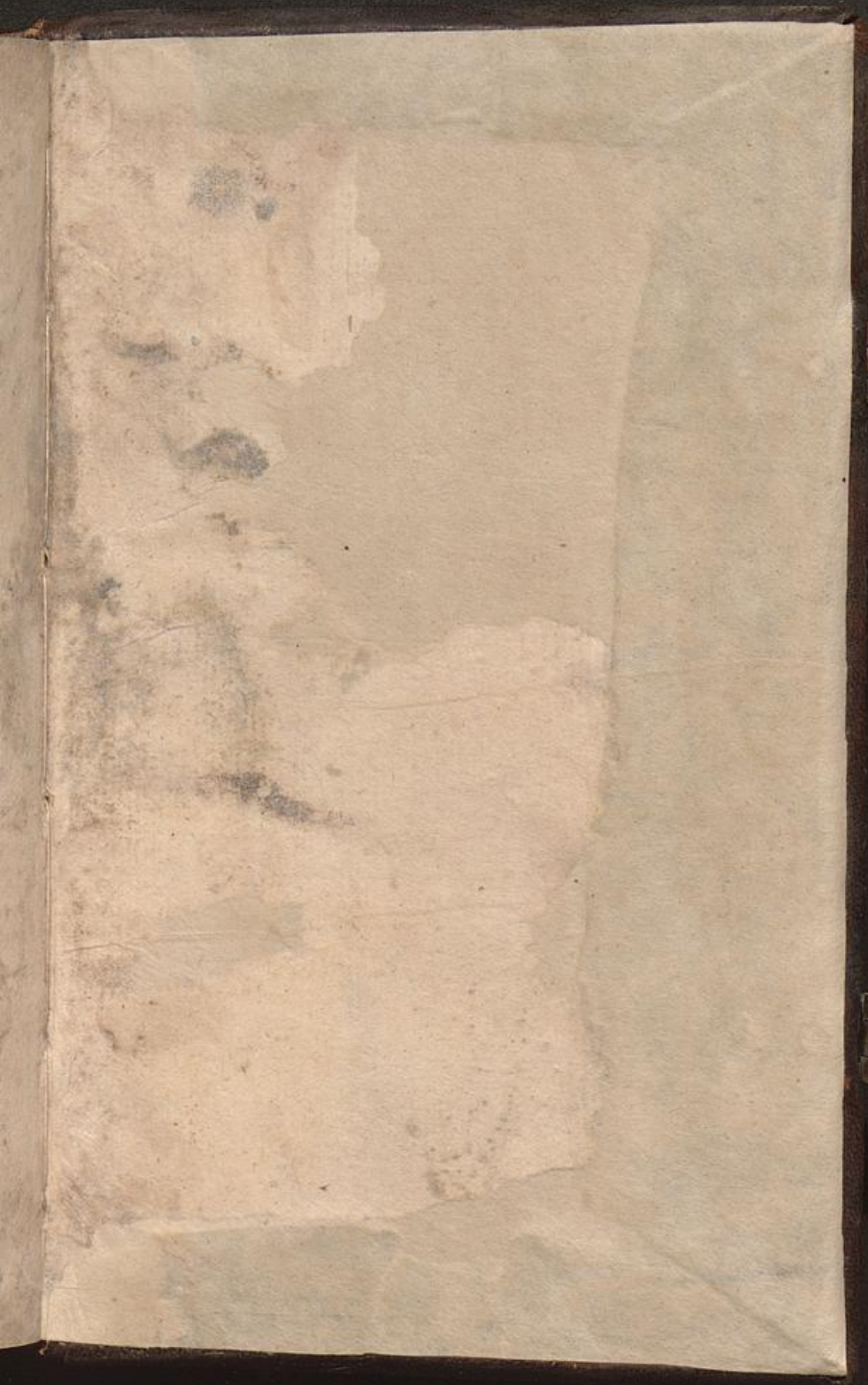

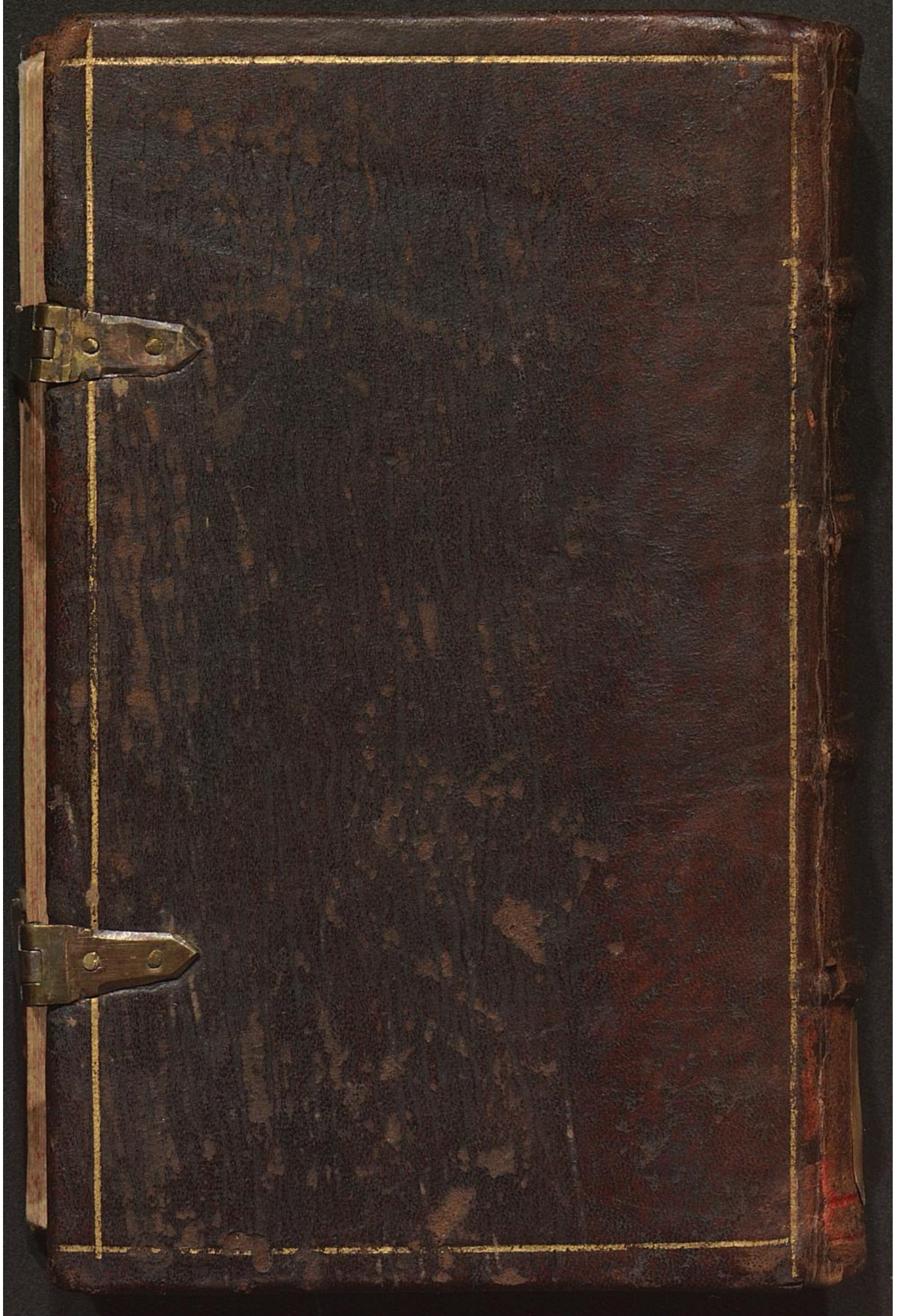

CONTROVER
P. HAZARD
PAR. S.

Th

6194